

DOI 10.31909/26168812.2019-(42)-18

УДК [378.016:811.111]:37.091.33

Олена САЛІ*

КЕЙС-МЕТОД ЯК ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті обґрунтовується сутність поняття кейсу, визначаються його основні складові компоненти. Визначено джерела походження та етапи формування проблемно-ситуативного навчання. Проаналізовані основні засоби кейс-методу. Стаття характеризує метод аналізу конкретних ситуацій як подій, які включають в себе конфлікт, або виступають в протиріччі з навколишнім середовищем. Схарактеризовані основні функції кейсу у процесі формування соціокультурної компетентності при вивченні іноземної мови. Автор визначає необхідні умови, які треба враховувати при складанні опису конкретної ситуації або кейса. Проаналізувавши науково-дослідну літературу, у статті представлено приклади варіантів організації занять з використанням методу АКС. Дослідження ефективності кейсу у формуванні іноземномовної соціокультурної компетентності проводилося зі студентами II курсу факультету іноземних мов та факультету української філології та соціальних наук Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Спираючись на проведені дослідження, автор виділив функціональні ролі усіх учасників кейс-стадії у процесі формування іноземномовної соціокультурної компетентності. Проаналізовано той факт, що при роботі над кейсом у деяких студентів виникли труднощі у вираженні своєї думки через брак знань з іноземної мови. Автор дійшов висновку, що кейс-метод як інтерактивна форма навчання й активізації навчального процесу дозволив успішно сформувати компетенції й вирішити основні завдання навчально-виховного процесу.

Ключові слова: кейс-метод, соціокультурна компетентність, інтерактивна технологія, проектування, аналіз конкретних ситуацій, ситуаційна вправа.

Постановка проблеми. Проблема результативності засвоєння знань давно є однією з найважливіших для кожного вчителя чи викладача. Практично будь-яка дія людини в житті, не тільки навчальна, пов'язана з необхідністю засвоєння і переробки тих чи інших знань, тієї чи іншої інформації. Дослідники вважають, що головною метою діяльнісного підходу до навчання є вміння вчитися навчаючись, а саме засвоювати нову інформацію і ефективно переробляти її.

Найбільш ефективною інтерактивною технологією, а насамперед новою, є проблемно-ситуативне навчання з використанням кейсів. Саме впровадження та використання навчальних кейсів у навчально-виховному процесі у практиці української освіти в даний час є досить ефективним та актуальним завданням. Кейс є описом конкретної реальної ситуації, підготовлений за певним форматом і призначений для того, аби навчити студентів аналізувати різні види інформації, узагальнювати її, породити в них навички формулювання проблеми і вироблення можливих варіантів її вирішення відповідно до встановлених критеріїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним вивченням застосування сучасних педагогічних технологій у навчальному процесі займалися такі дослідники як І. М. Богданова, Е. А. Михайлов, В. І. Матірко, В. В. Поляков, Ю. А. Ткаченко, О. І. Сидоренко, Ю. П. Сурмін. Відомі вчені-психологи, такі як Л. К. Асімова, Н. Н. Богомолова, Ю. Н. Ємельянов, Д. Н. Кавтрадзе, А. М. Смолкін та інші інтенсивно розробляли активні групові методи навчання. Однією з ефективних інтерактивних

* Салі О. – аспірантка, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна, e-mail: lenasali2002@gmail.com

методик, що набула популярності у розвинених країнах, таких як Великобританії, США, Німеччини, Данії та інші, стала Case study (кейс-метод, метод аналізу ситуацій), яка була розроблена англійськими науковцями М. Шевером, Ф. Едейем та К. Єйтс. Серед зарубіжних вчених, які активно працювали над питанням використання кейсів, можна назвати М.Лідере, Е.Монтера, М.Норфі. Поряд з цим, питання про використання кейс-методу для формування соціокультурної компетентності студентів потребує більш ґрунтовного вивчення.

Наукові завдання статті. Основним завданням статті є визначення ефективності застосування кейсу для формування іншомовної соціокультурної компетентності майбутніх філологів.

Метою статті є аналіз однієї з інтерактивних технологій ситуаційного навчання майбутніх учителів-філологів – кейс-методу.

Виклад основного матеріалу. «Кейс» походить від англ. «case» – «подія», яке, у свою чергу, – від лат. «casus» (форми латинського дієслова «cadere», що означає «падати»). Подія – це те, що «падає, звальюється на нас»¹. Кейсова технологія навчання – це є навчання дією. Сутність кейс-методу полягає в тому, що саме засвоєння нових знань і формування вмінь є результатом активної самостійної діяльності студентів з вирішення протиріч, у результаті такого процесу відбувається креативне оволодіння професійними знаннями, навичками, вміннями і розвиток розумових здібностей студента.

До кейс-технологій відносяться:

- ✓ метод ситуаційного аналізу;
- ✓ ситуаційні задачі і вправи;
- ✓ аналіз конкретних ситуацій (кейс-стаді);
- ✓ метод кейсів;
- ✓ метод інциденту;
- ✓ метод розбору ділової кореспонденції;
- ✓ ігрове проектування;
- ✓ метод ситуаційно-рольових ігор².

Характеризуючи метод аналізу конкретних ситуацій (АКС), зазначимо, що під конкретною ситуацією розуміється подія, яка включає в себе протиріччя (конфлікт) або виступає в протиріччі з навколишнім середовищем. Як правило, ці ситуації характеризуються невизначеністю, непередбачуваністю появи і являють собою порушення або відхилення в соціальних, економічних, організаційних, педагогічних, виробничих і технологічних процесах³. Але даний метод може включати і ситуації, в яких присутній позитивний приклад або досвід, вивчення і запозичення якого призводить до підвищення якості виробничої і громадської діяльності. У методологічному контексті кейс-метод можна уявити як складну систему, в яку інтегровані різні методи пізнання. У нього входять моделювання, системний аналіз, проблемний метод, уявний експеримент, методи опису, класифікації, ігрові методи, які виконують в кейс-метод свої функції (табл. 1)⁴.

¹Ступіна С. Б. (2009). *Технології інтерактивного навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник*, Саратов: Видавничий центр «Наука», 52 с.

² Крутіна Л. В. (2015). *Використання сучасних освітніх технологій у вивченні дисциплін напрямку «Програмна інженерія»*, Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві, Одеса, вип. 4(11), С. 249-258.

³ Там само, С. 253.

⁴ Там само, С. 254.

Таблиця 1.

Структура кейс-методу

Метод, інтегрований в кейс-метод	Характеристика його функції в кейс-метод
Моделювання	Побудова моделі ситуації
Системний аналіз	Системне представлення та аналіз ситуації
Уявний експеримент	Спосіб отримання знання про ситуацію за допомогою її уявного перетворення
Методи опису	Створення опису ситуації
Проблемний метод	Подання проблеми, що лежить в основі ситуації
Метод класифікації	Створення упорядкованих переліків властивостей, сторін, що складають ситуацію
Ігрові методи	Подання варіантів поведінки героїв ситуації
«Мозкова атака»	Генерування ідей щодо ситуації
Дискусія	Обмін поглядами з приводу проблеми і шляхів її рішення

У процесі вирішення якоїсь конкретної ситуації студенти мають використовувати свій досвід і отримані знання, вони застосовують у процесі навчання ті засоби і критерії аналізу, які були придбані ними в процесі попереднього навчання. Для аналізу можуть бути запропоновані наступні типи ситуацій⁵:

- 1) ситуація-проблема (опис реальної проблемної ситуації, вирішення якої необхідно знайти, або зробити висновок щодо її відсутності);
- 2) ситуація-оцінка (опис положення, вихід з якого вже знайдений, необхідно критично проаналізувати прийняте рішення);
- 3) ситуація-ілюстрація (демонструє закономірності, механізми, наслідки);
- 4) ситуація-вправа (звернення до спеціальних джерел інформації, літератури, довідників).

При складанні опису кейсу треба враховувати дуже важливі умови, а саме:

- ✓ кожна проблемна ситуація має відповідати змісту теоретичного курсу і професійним потребам студентів;
- ✓ ситуація має відображати реальний сюжет, тобто усе відображено «як є», а не «як може бути»;
- ✓ кейси треба розробляти на вже існуючому матеріалі і «вбудовувати» їх в поточний навчальний процес;
- ✓ проблемна ситуація має відрізнитися проблемою, містити всю необхідну інформацію;
- ✓ ситуація має показувати як позитивні сторони (шлях до успіху), так і негативні сторони (причини помилок і невдач);
- ✓ кожна ситуація повинна мати свій рівень складності і бути не дуже складною, але в той же час і не дуже простою;
- ✓ мова ситуації має бути цікавою, простою і зрозумілою (важливо наводити висловлювання, діалоги учасників ситуації);
- ✓ текст будь-якої ситуаційної вправи не має містити ніяких підказок з поданої проблеми;
- ✓ ефективний кейс має наводити приклади тих рішень, які заслуговують на високу оцінку та які могли б послужити прецедентом для майбутніх рішень;
- ✓ текст кейсу має сам вимагати прийняття рішень, а не простої оцінки рішень, які були раніше кимось прийняті;
- ✓ продуктивний кейс забезпечує студентів навичками, які будуть необхідні в подальшому професійному житті, дають їм модель, яку можна взяти за зразок у реальному житті;

⁵ Там само, С.253.

✓ кейс має супроводжуватися простими, логічними та чіткими інструкціями по роботі з ним.

Проаналізувавши науково-дослідну літературу ми виділили приклади деяких варіантів організації занять з використанням методу аналізу конкретних ситуацій⁶:

1-й варіант. У процесі підготовчого етапу роботи перед ситуацією студент повинен усунути прогалини в знаннях шляхом попереднього вивчення опису ситуації. Аналіз ситуації проводиться фронтально за участю викладача.

2-й варіант. АКС проводиться в аудиторії, але додаткові відомості студенти отримують із спеціально підібраної літератури або кейсів, підготовлених викладачем. Форма роботи студентів над кейсом є груповою (мікрогрупи по 4-6 чоловік). Прийняття остаточних рішень здійснюється після групової дискусії.

3-й варіант. Кожна мікрогрупа працює самостійно над різними (але типовими) реальними ситуаціями. Аналіз конкретної ситуації здійснюється методом мозкового штурму. Довідки та додаткові відомості щодо ситуації дає сам викладач. Після завершення роботи над кейсом кожна мікрогрупа захищає своє рішення перед всією групою. Після захисту кожного рішення окремо викладач робить узагальнений висновок за всіма розглянутими типовими ситуаціями.

4-й варіант. Студенти працюють із ситуаціями, які не мають однозначно заданих параметрів (з відсутніми даними в описі проблеми). Методом обговорення вони самостійно визначають, якої інформації та яких знань бракує у них для вирішення проблеми, і заповнюють усі прогалини шляхом пошуку інформації в наукових джерелах, вивчення практичного досвіду або проведення свого самостійного дослідження. Завершальний етап аналізу кейсів здійснюється на наступному занятті.

5-й варіант. Студенти вже теоретично підготовлені до вирішення кейсу. Особливістю є те, що їм на розгляд даються ситуації з багатьма змінними, які передбачають неоднозначні різноманітні рішення. Всі групи працюють над однією ситуацією. В такому випадку, АКС пов'язаний з творчим підходом до вирішення практичної ситуації. Основним завданням викладача в цій ситуації є допомогти знайти і прийняти ефективне рішення, саме виходячи зі складності ситуації і наявного часу для її вирішення.

В основі іншого різновиду кейс-технологій, а саме ситуаційної вправи також лежить конкретна ситуація. Але вся інформація та новий матеріал у даній ситуації підкріплені результатами спеціальних досліджень, формами статистичної зв'язності тощо. На перший погляд може показатись, що опис конкретної ситуації містить дані, які не мають прямого відношення до рішення, але саме з них потрібно виділити найважливіші та пріоритетні для прийняття правильних рішень.

Кожна ситуаційна задача має декілька ознак, які відрізняють її від конкретної ситуації, а саме:

- ✓ постановка завдання в ній є більш чіткою;
- ✓ аналіз реальних даних конкретної проблеми при нестачі вихідної інформації для імітації непевного характеру діяльності;
- ✓ необхідність виконати розрахунки (економічні, математичні, технічні та ін.);
- ✓ результат ефективного рішення має подаватися у вигляді кількісних показників, графіків, формул, графічно зображених структур;
- ✓ поліваріантність можливих рішень.

Одним з особливих та інтерактивних форм аналізу конкретних ситуацій являє собою метод «case-study». Case-study визначають як вид навчального заняття, який поєднує в собі кілька методів, (наприклад, таких як, самостійна робота з науковою літературою, навчальною інформацією, документами; аналіз конкретних ситуацій; мозковий штурм; дискусія; метод проєктів та ін.) і форм (практичне заняття, семінар, ділова або рольова гра, дискусія, дебати та ін.) навчання. Мова йде про таке аудиторне заняття, на якому студенти, можуть вести колективний пошук нових ідей та інформації, тільки попередньо

⁶ Там само, С.254-255.

вивчивши інформаційний пакет навчального кейсу, і на основі цього вже визначають оптимальні та продуктивні шляхи, механізми і технології їх реалізації.

Використання методу «кейс-стаді» є особливо цінним при вивченні тих розділів навчальних дисциплін, де необхідно здійснити порівняльний аналіз, і де немає однозначної відповіді на поставлене запитання, а є кілька наукових підходів, поглядів, точок зору. Результатом використання «кейс-стаді» є не тільки отримані знання, а й сформовані навички професійної діяльності, професійно-значущі якості особистості. У кейсі кожен учасник має свою роль.

Дослідження ефективності кейсу у формуванні іншомовної соціокультурної компетентності проводилося зі студентами II курсу факультету української філології та соціальних наук та факультету іноземних мов Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Темою кейсу була «Ways to protect the Environment in England and Ukraine». Робота над кейсом поділялася на три фази: до заняття, під час заняття, та після нього. До початку заняття викладач підібрав кейс із запропонованої теми, визначив основні та допоміжні матеріали для підготовки студентів та розробив сценарій самого заняття. У той час студенти отримали кейс та список рекомендованої літератури, індивідуально готувалися до заняття. На самому занятті викладач організував попереднє обговорення кейсу, аби зрозуміти рівень підготовки студентів. Після цього він поділив групу на дві підгрупи та керував процесом обговорення кейсу в підгрупах, забезпечуючи студентів додатковими відомостями. В цей час студенти задавали питання, що поглиблювали розуміння кейсу та проблем. У ході обговорення в групах вони розробляли варіанти рішень та аналізували думки інших учасників кейсу. В кінці кейсу студенти брали активну участь у прийнятті рішень. Після заняття викладач оцінив роботу студентів, прийняті ними рішення і поставлені питання. Студенти склали письмовий звіт про заняття та виклали там свої рішення.

Спираючись на проведене дослідження, ми виділили функціональні ролі всіх учасників кейс-стаді:

Студенти:

- 1) у встановлені терміни ознайомилися з матеріалами кейса, вивчили матеріали лекцій, опрацювали першоджерела науково-методичної літератури;
- 2) брали активну участь в обговоренні змісту тексту, доповнювали його новою інформацією, прикладами з власного досвіду;
- 3) виділили проблеми, які виходять на перший план, проаналізували їх;
- 4) обговорили ситуаційну модель;
- 5) записали свої пропозиції, пробні (попередні) висновки за рішенням проблемної ситуації;
- 6) брати активну участь у дискусії, у виступах, обґрунтовано спиралися на свої знання, власний досвід, свої почуття;
- 7) співпрацюючи з іншими студентами і викладачем, вислуховували альтернативні точки зору й аргументовано висували свою власну;
- 8) замислювалися над тим, як в професійній діяльності можна використовувати отримані знання і вміння.

До функції викладача віднесли:

- 1) розробку моделі конкретної проблемної ситуації, яка склалася в реальній життєдіяльності суб'єкта, організації, суспільства, держави та ін. Ця модель являла собою пакет навчального матеріалу – кейс (текст обсягом від 2-3 до 40 сторінок). У тексті були присутні протиріччя (проблемна ситуація, конфлікт) – предмет обговорення;
- 2) визначення місця кейса в структурі всього навчального курсу, а також його місця в структурі навчального заняття (або декількох занять);
- 3) вибір ключових питань, які привернули увагу слухачів до важливих аспектів ситуаційного завдання, сприяли організації думки, підштовхнули до активної спільної діяльності;

4) ознайомлення слухачів з метою, умовами і правилами роботи з кейсом (заданою ситуацією);

5) забезпечення головного напрямку дискусії, підтримка загального контексту ситуаційної вправи, надання допомоги в розвитку ідей, спонукання до міркувань, підведення обговорення до певних висновків.

При роботі над кейсом деякі студенти мали труднощі у вираженні своєї думки через брак знань з іноземної мови. Сильні студенти чітко та швидко вирішували поставлені задачі та генерували нові ідеї. Кейс допоміг майбутнім фахівцям адаптуватися в групі, виховувати в собі креативність та критичне мислення. Завдяки цій інтерактивній технології вони засвоїли багато лексичного матеріалу з теми «Ways to protect the Environment in England and Ukraine», навички діалогічного та монологічного мовлення, вміння вести дискусію та враховувати думки інших студентів.

Висновки. Отже, кейс-метод як інтерактивна технологія формування іншомовної соціокультурної компетентності дозволив успішно сформувати компетенції і вирішити наступні завдання навчально-виховного процесу:

- ✓ студенти продемонстрували здатність логічно, ясно і послідовно мислити, а також адекватно розуміти сутність вихідних даних і можливих рішень;
- ✓ оперативно приймали рішення та наочно представляли особливості прийнятих рішень у ситуації невизначеності, а також надавали ефективні підходи до розробки плану дій, орієнтованих на досягнення остаточного результату;
- ✓ відпрацьовували вміння затребувати додаткову інформацію, необхідну для уточнення вихідної ситуації, тобто правильно формулювали питання щодо поставленої проблеми;
- ✓ здобули навички ясного і чіткого викладу власної точки зору усно або письмово;
- ✓ виробили вміння здійснювати презентацію, тобто переконливо представляли, обґрунтовували і захищали свою точку зору;
- ✓ відпрацьовували навички конструктивного критичного оцінювання точки зору інших;
- ✓ розвивали вміння самостійно приймати рішення на основі групового аналізу ситуації;
- ✓ формували здатність і готовність до саморозвитку і професійного росту на основі рефлексії своїх і чужих помилок, спираючись на дані зворотного зв'язку.

Виходячи з вищесказаного, ми дійшли висновку, що ефективність застосування кейсів залежить від методичного, інформаційного, організаційного та педагогічного обґрунтування і забезпечення. Безумовним є той факт, що функціональне поле кейсів відкриває для студентів широкі можливості для їх використання і доповнює своєю інтерактивністю традиційні класичні методи навчання іноземних мов.

Розглянутий в цій статті інтерактивний метод навчання, а саме кейс-метод, спрямований, перш за все, на підвищення власної активності студентів, їх мотивації до навчально-професійної діяльності з іноземної мови. Основною особливістю є те, що він дозволяє перейти від пасивного засвоєння знань та вмінь до їх активного застосування в заздалегідь змодельованих або реальних ситуаціях професійної діяльності, що, безумовно, підвищує якість підготовки майбутніх філологів.

REFERENCES

Yefremova, N. F. (2012). *Problemy otsinyuvannya kompetentsiy studentiv pry realizatsiyi kompetentnisno-oriyentovanykh OOP VPO* [Problems of assessment of students competencies in the implementation of competence-oriented education] // *Prezentatsiya na seminarі «Osoblyvosti formuvannya ta vykorystannya vymiryval'nykh materialiv dlya otsinky yakosti vyshchoyi profesynoyi osvity z urakhuvannyam vvedennya FHOS VPO»* (Moskva, NiTU MISIS, 24-26 kvitnya 2012 roku) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.fgosvpo.ru/uploadfiles/presentations/48/20120427232625.ppt> [in Russian]

Krutina, L. V. (2015). *Vykorystannya suchasnykh osvıtnikh tekhnolohiy u vyvchenni dystsyplin napryamu «Prohramna inzheneriya»* [Using modern educational technologies in the study of

disciplines «Software Engineering»] // *Informatsiyni tekhnolohiyi v osviti, nautsi ta vyrobnytstvi*, vyp. 4(11), Odesa, 249-258pp. [in Ukrainian]

Masalkov, I. K. (2011). *Stratehiya keys stadi: metodolohiya doslidzhennya ta vykladannya: pidruchnyk dlya vuziv* [The strategy of the case case: the methodology of research and teaching: a textbook for universities]/ I. K. Masalkov, M. V. S'omina. M.: Akademichnyy proekt: Al'ma Mater. 443 p. [in Russian]

Panina, T. S. (2008). *Suchasni sposoby aktyvizatsiyi navchannya: navchal'nyy posibnyk* [Modern ways to activate education: a manual] / T. S. Panina, L. N. Vavylova; pid red. T. S. Paninoyi, 4-e vyd., vypr. M.: Vydavnychyy tsentr «Akademiya». 176 p. [in Russian]

Panfilova, A. P. (2009). *Innovatsiyni pedahohichni tekhnolohiyi: Aktyvne navchannya: navchal'nyy posibnyk* [Innovative pedagogical technologies: Active learning: a manual]/ A. P. Panfilova. M.: Vydavnychyy tsentr «Akademiya». 192 p. [in Russian]

Psykholoho-pedahohichnyy suprovid realizatsiyi innovatsiynykh osvitnikh proham (2007) [Psychological and pedagogical support for the implementation of innovative educational programs]/ pid red. Yu. P. Zinchenko, I. A. Volodars'koyi. M.: Vydavnytstvo MDU. 120 p. [in Russian]

Sytuatsiynyy analiz, abo Anatomiya Keys-metodu (2002) [Situational Analysis, or Anatomy of the Case Method] / pid red. Yu. P. Surminoyi. Kyiv: Tsentri innovatsiy ta rozvytku. 286 p. [in Ukrainian]

Stupina, S. B. (2009). *Tekhnolohiyi interaktyvnoho navchannya u vyshchii shkoli: navchal'no-metodychnyy posibnyk* [Technology of Interactive Learning in Higher Education: a manual] / S. B. Stupina. Saratov: Vydavnychyy tsentr «Nauka». 52 p. [in Ukrainian]

Suchasni osvitni tekhnolohiyi: navchal'nyy posibnyk (2011) [Modern educational technologies: a manual]/ pid red. N. V. Bordovs'ka, 2-e vyd., vypr. M.: KNORUS. 432 p. [in Russian]

Sali O. Case-method as the interactive technology of form-making foreign sociocultural competence of bachelor philologists.

The article substantiates the essence of the concept of a case, defines its main components. The sources of origin and stages of problem-situational learning formation are determined. The basic means of a case-method are analyzed. The article describes the method of analyzing specific situations as events that involve conflict, or act in contradiction with the environment. The main features of the case are described in the process of formation of socio-cultural competence in the study of a foreign language. The author defines the conditions that must be taken into account when compiling a description of a particular situation or case. Having analyzed the research literature, the article presents examples of the organization of classes using the method of AKS. Case study effectiveness in formation of foreign-language socio-cultural competence was conducted with students of the 2nd year of the Faculty of Foreign Languages and the Faculty of Ukrainian Philology and Social Sciences of the Izmail State Humanitarian University. Based on the study, the author highlighted the functional roles of all participants in the case-studio in the process of formation of foreign-language socio-cultural competence. It is analyzed that during the work on the case some students encountered difficulty in expressing their thoughts due to a lack of knowledge of a foreign language. The author came to the conclusion that the case-method as a form of training and activation of the educational process allowed to successfully form competencies and solve the main tasks of the educational process. Case helped students to adapt to the group, educate themselves in creativity and critical thinking. Through this interactive technology, they have learned a lot of lexical material on the topic «Ways to protect the environment in England and Ukraine», have learned the skills of dialogue and monologue speech, ability to conduct a healthy discussion and to take into consideration the opinion of other students. The author considered that the application of cases should be methodically, informatively, organizationally and pedagogically grounded and secured. Undoubtedly, the functional field of cases opens up wide opportunities for use and complements the traditional classical methods of teaching foreign languages.

Key words: case method, sociocultural competence, interactive technology, project, analysis of specific situations, situational exercise.